

ВІДГУК

про дисертацію Іванцанича Володимира Володимировича
«Психологічні особливості розвитку стресостійкості учнівської молоді з
релігійним світоглядом», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Проблема, що перебуває в полі дослідницької уваги здобувача, належить до актуальних у контексті постійних соціальних змін, до яких повинні бути готова молодь. Зрозумілою є особлива гострота питання, яка стосується її уявлення про стійкість релігійних на духовність. Відкритим є питання щодо розвитку стресостійкості учнівської молоді з релігійним світоглядом, уявленням про те, які шляхи можуть бути оптимальними для того, щоб володіти цим надбанням.

Ми згодні з думкою здобувача про те, що інтенсивним джерелом формування та розвитку психологічних особливостей особистості учнівської молоді є шкільне середовище, референтні групи та вплив громади, де відбувається вироблення та закріплення типів реакцій на стресори та паттерни стресостійкої поведінки.

У цьому плані наголошується, що стресостійкість молоді, пов'язана зі світоглядом, зокрема з релігійним, що вміщує релігійні уявлення, які стають переконаннями людини, слугують формуванню її системи цінностей і задають спосіб відображення та інтерпретації оточуючої дійсності. У контексті зазначеного виконане дисертаційне дослідження є інноваційним.

Оцінюючи роботу за параметром новизни, вкажемо, що автором уперше проаналізовано та обґрунтовано можливість до стресостійкості в контексті релігійного світогляду в її доланні нестандартних ситуацій, що ускладнюють досягнення мети – сприяння готовності до вибору копінгу, спрямованого на пошук соціальної підтримки, підвищенню здатності

нейтралізувати несприятливі ситуації й готовності до рішучої активності в стресових ситуаціях.

У роботі доцільно наголошено на визначенні системи заходів, що сприяють розвитку стресостійкості учнівської молоді; запропоновано програму розвитку стресостійкості в умовах табору, обґрунтовано її ефективність; з'ясовано наукові уявлення щодо значення її взаємодії з релігійними громадами; продемонстровано позитивний вплив такої взаємодії на розвиток стресостійкості учнів.

Цілком слушним є виокремлення спеціального предмета дослідження, адекватного меті та змісту застосованих методів, чіткість відпрацювання понятійної сітки, яка віддзеркалює сутність і змістове навантаження ключових понять у теорії й методології психологічної науки, продуктивний та коректний рух від теми, проблеми, предмета, мети й завдань до їх реалізації.

З огляду на інноваційну орієнтацію, схарактеризовано зміст і логіку означеної роботи. Змістове наповнення розділів корелює з номінацією структурних компонентів порушеної проблематики, що взаємозумовлені та спрямовані на розв'язання основної мети й завдань дослідження.

У першому розділі «Експериментальне дослідження впливу релігійного світогляду на розвиток стресостійкості учнівської молоді» представлено рефлексивно-аналітичний опис базових понять із вибраної проблематики. Це дало змогу провести різнобічний і багатоплановий аналіз ключової категорії та визначити його істотні характеристики. Стресостійкість – як властивість особистості, що неодмінно проявляється у стресовій ситуації, справляє генералізуючий вплив на адаптацію людини в різних сферах життя та уміщує такі компоненти: рефлексивно-когнітивний (оцінювання ситуації та себе у ній), емоційний (емоційні переживання з приводу стресової ситуації та їх свідомий контроль), поведінковий (дії з приводу стресора, прийняття рішень, що здійснюється на підґрунті наявних у людини інстинктів, знань про стресори

того чи іншого виду та способи їх нейтралізації, попереднього досвіду подолання стресових ситуацій).

Схвалюємо висновок здобувача про те, що природа стресостійкості особистості у наукових дослідженнях розглядається в основному з позиції її інтегративності. Все ж при цьому недостатньо уваги приділяється вивченню її як складової чи похідної більш широких і глибоких конструктів. Зокрема, і на цьому ще раз наголошуємо, малодослідженим залишається питання впливу світогляду особистості на рівень її стресостійкості.

Дисертант орієнтується на те, що релігійний світогляд є складним системним психологічним явищем, що вміщує релігійні уявлення, які стають переконаннями людини, слугують формуванню її системи цінностей і задають спосіб відображення та інтерпретації дійсності. Залежно від того, які погляди домінують у тій чи іншій сукупності уявлень про світ у цілому, до яких способів опанування суб'єкт тяжіє – міфологічного, релігійного та наукового.

Особливу увагу здобувач приділяє обґрунтуванню структури світогляду, до якої відносить систему наукових знань – погляди, переконання, ідеали людини, які умовно розподіляє на об'єктивні та суб'єктивні, вказуючи на їх вікові особливості.

У другому розділі «Експериментальне дослідження впливу релігійного світогляду на розвиток стресостійкості учнівської молоді» обґрунтовано використання експериментального інструментарію та процесуальну процедуру. Усі етапи експериментальної роботи, що проведена під час констатувального й формувального експериментів дисертант аргументує, керуючись теоретичними позиціями та масивом емпіричних даних, що забезпечує її логіку й несуперечливість.

Експериментальне дослідження мало за мету виконання ряду завдань, які передбачали з'ясування ситуації, що є стресовими для школярів; вивчення світогляду та виявлення особливостей розвитку компонентів

стресостійкості учнів, зв'язку особливостей стресостійкості школярів зі ступенем дії в них релігійного світогляду.

Відповідно до випадків, що називали учні, здобувачем складено сітку стресових ситуацій, які пов'язані з процесом навчання, очікуванням іспиту, взаємодією з однолітками, родинними стосунками.

Для практики шкільних психологів представляє інтерес зміст третього розділу – «Розвиток стресостійкості учнівської молоді з релігійним світоглядом», в якому презентовано програму розвитку стресостійкості учнів як носіїв релігійного світогляду. Зміст програми передбачав реалізацію чотирьох напрямів – релігійну просвіту з такими формами роботи, як: спільні звернення до Всевищного, бесіди зі священнослужителями, читання та обговорення духовної літератури, театралізовані постановки біблійних чи життєвих історій, що демонструють зразки духовно правничої поведінки, перегляд та обговорення фільмів християнської тематики; активний відпочинок із обов'язковими ранковими вправами, іграми на свіжому повітрі; діяльність у майстер-класах з живопису, ліплення, танців, вокалу, гри на музичних інструментах; самопізнання через обговорення проведеної роботи, консультування психолога, психологічні тренінги, групові психотерапевтичні заняття. До роботи із розвитку стресостійкості активно залучалися священнослужителі та члени релігійної громади, які інтерпретували релігійні притчі.

На основі проведеного прикінцевого зрізу встановлено, що застосування заходів із розвитку стресостійкості школярів в умовах табору сприяє формуванню в них готовності до вибору копінгу, спрямованого на пошук соціальної підтримки, підвищення рівня здатності долати несприятливі ситуації та готовності до рішучої активності в стресових ситуаціях, зміцнення позитивних і задовільних передумов стресостійкості.

Обґрунтованим, на нашу думку, є практичне значення одержаних результатів, що полягає у розробленні та впровадженні експериментальної програми розвитку стресостійкості учнівської молоді в контексті зміцнення її

релігійного світогляду, методичного посібника «Розвиток стресостійкості шкільної молоді в умовах літнього християнського табору». Ними можуть послуговуватися шкільні психологи, соціальні педагоги та соціальні працівники.

Одержані наукові результати оприлюднювались на науково-практичних конференціях різного рівня в межах України та закордоном.

До дискусійних положень та зауважень щодо змісту дисертаційного дослідження відносимо:

1. Простежуючи зміст п. 1.2 «Релігійний світогляд у системі чинників стресостійкості школярів» слід було більше уваги приділити проблемі розвитку духовної особистості у контексті як внутрішнього підґрунтя становлення релігійного світогляду.

2. Експериментальне дослідження набуло б більшої цілісності за умови залучення до вибірки не тільки учнівську молодь з християнським релігійним світоглядом та атеїстичним, а й інших віросповідань.

3. Дослідження необхідно було провести з урахуванням вікової та статевої диференціації учнівської молоді.

4. З огляду на специфіку дисертанту слід було б розробити рекомендації, які можуть бути використані вчителями для розвитку стресостійкості учнів з урахуванням формування релігійного світогляду.

5. Раціональним було б хоча б у першому наближенні представити досвід закордонних практик, які мають напрацювання щодо участі священнослужителів та релігійних громад у розвитку стресостійкості учнів до релігійного світогляду.

Однак висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від представленого дослідження, яке є самостійною науковою роботою. Здобувач продемонстрував вміння самостійно ставити й аргументовано розкривати складні наукові проблеми, визначати суперечливі тенденції і на належному науковому рівні знаходити шляхи їх вирішення.

Структурна побудова, зміст і результати дисертаційного дослідження, висновки, викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

Це дає підставу стверджувати, що дисертація на тему «Психологічні особливості розвитку стресостійкості учнівської молоді з релігійним світоглядом», за актуальністю та глибиною, обсягом, повнотою викладу основних положень відповідає паспорту спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія, профілю спеціалізованої вченої ради К 26.451.02, вимогам пп. 9, 11 – 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (Постанова Кабінету Міністрів України за № 567 від 24 липня 2013 р.) до кандидатських дисертацій, а її автор – Іванцанич Володимир Володимирович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за означеною спеціальністю.

Офіційний опонент –
доктор психологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України, директор
Інституту виховання НАПН України

I. D. BEX
І.Д. БЕХ

